

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ГИЧКО АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 352.9:372
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»

(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

А. В. ГИЧКО

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

ЗІНЧУК Тетяна Олексіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

за результатами попереднього захисту: **ГИЧКА Андрія Володимировича**
допущено до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № ____ від «____» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

_____
(підпис)

ЯКОБЧУК В. П.
(прізвище, ім'я, по батькові)

«____» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ГИЧКО Андрій Володимирович** захистив (ла)
(прізвище, ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____
(науковий ступінь, вчене звання)

_____
(підпис)

ПУГАЧОВА Н.С.
(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

ГИЧКО А. В. Державна політика розвитку професійно-технічної освіти України. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Поліський національний університет. Житомир, 2023 р.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу теоретичних основ формування і реалізації політики держави в сфері професійно-технічної освіти, аналізує стан механізмів публічного управління освітніми закладами на різних рівнях адміністрування. Особливу увагу в роботі приділено напрямам і перспективам удосконалення політики держави в сфері професійно-технічного навчання.

Доведено перспективність модернізації освітньої мережі професійно-технічних закладів в територіальних громадах. Визначено, що ключовим напрямом удосконалення регуляторних ді держави в професійно-технічній освіті є співробітництво влади і громадськості в кадровому забезпеченні тощо.

Ключові слова: держава, політика, освіта, професійно-технічна освітня мережа, територіальна громада, місцеве самоврядування.

SUMMARY

HYCHKO A. State policy of development of vocational education in Ukraine - Qualification work on the rights of the manuscript. Qualification work for the educational degree «Master» in specialty 281 «Public Administration and Management.» - Polissia National University. Zhytomyr, 2023.

The qualification work is devoted to the analysis of the theoretical foundations of the formation and implementation of state policy in the field of vocational education, analyzes the state of mechanisms of public administration of educational institutions at different levels of administration. Particular attention is paid to the directions and prospects for improving the state policy in the field of vocational education.

The author proves the prospects of modernization of the educational network of vocational institutions in territorial communities. It is determined that the key direction of improving the regulatory actions of the state in vocational education is the cooperation of the authorities and the public in staffing, etc.

Keywords: State, policy, education, vocational education network, territorial community, local self-government.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	8
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ	17
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	22
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ	32
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Актуальність теми. У контексті реформування професійної освіти за останні роки органи управління освітою та спільнота в сфері професійно-технічної освіти доклали чимало зусиль для запровадження надійних реформ з метою модернізації та тісно співпрацюючи з Європейською Комісією та країнами-членами ЄС для мобілізації отримання експертизи. Все це включало децентралізацію системи ПТО шляхом передачі закладів освіти та їх фінансування з національного на регіональний (громадський) рівень та оптимізацію мережі освітніх установ, раціоналізацію пропонуваніх кваліфікацій, що супроводжувалося підвищенням актуальності державного та регіонального замовлення; та посилення співпраці з роботодавцями та залучення приватних інвестицій у ПТО, зокрема через створення «сучасних навчально-практичних центрів» та запровадження ефективних механізмів державно-приватного партнерства. Але, проблема реформування системи професійної освіти залишається вкрай актуальною.

Дослідженнями вказаної проблематики займалося багато вітчизняних вчених у галузі права та публічного управління, зокрема В. Б. Авер'янов, А. В. Андрєєв, Г. В. Атаманчук, С. А. Вавренюк, Д. Л. Ворон, Н. Л. Губерська, В. А. Гуменюк, С. М. Домбровська, С. В. Ківалов, В. К. Колпаков, М. Н. Курко, О. В. Кузьменка, О. В. Лавриненко, В. М. Огаренко, О. І. Остапенко, Г. А. Поляновський, М. І. Степаненко, С. Г. Стеценко, Р. В. Шаповал, Ю. С. Шемшученко Р. Г. Щокін та інші. Проте фінансово-правові аспекти процесу публічного адміністрування освітніми послугами в Україні в сучасних умовах є недостатньо дослідженими. Тому обрана тема наукової роботи є актуальною і потребує системного дослідження.

Предметом дослідження є актуальні питання визначення напрямів удосконалення системи відносин державного регулювання професійно-технічною освітою.

Об'єктом дослідження є процес формування і реалізації державної політики розвитку професійно-технічної освіти в умовах реформ.

Мета кваліфікаційної роботи дослідити теорію і практику державного управління професійно-освітньою сферою в умовах реформ.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення ряду завдань:

- розглянути критерії формування освітньої мережі в територіальних громадах в умовах децентралізації;

- вивчити фактори, що впливають на формування, використання та перерозподілу ресурсного потенціалу галузі освіти;

встановити перспективи розвитку дошкільної в сільських громадах.

Методи дослідження. У роботі застосовано наступні загально-наукові та специфічні методи: описово-порівняльний при характеристиці різних етапів формування державної політики та інститутів управління освітою, аналізу та синтезу при оцінці результативності публічної політики в галузі освіти, наукового абстрагування та діалектики при визначенні стратегічних напрямів удосконалення діяльності професійно-технічних освітніх установ. За допомогою методів статистичного аналізу, моделювання та стратегування було визначено перспективи розвитку професійно-технічної освіти.

Інформаційною основою кваліфікаційної роботи були законодавчо-нормативні акти, монографічні дослідження, періодичні видання, статистичні матеріали реалізації державної політики в сфері освіти .

Елементи наукової новизни включають спробу автора провести систематизацію інструментів державної політики розвитку професійно-технічної освіти.

Практичне застосування результатів дослідження можливе в практиці управління закладами професійно-технічної освіти на різних рівнях адміністрування.

Публікації. Основні результати дослідження оприлюднені в трьох публікаціях тез науково-практичних конференцій.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку 46-х використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 40 с.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Потреба у розробці стратегічних державних політик виникла через появу нових глобалізаційних викликів, які виникли в системі освіти в Україні протягом останніх років і мають суттєвий вплив на якість професійно-технічної освіти (ПТО). Ці виклики включають зміни в енергетичній парадигмі, впровадження раціональних моделей споживання і виробництва, перехід до нового технологічного ладу і цифрової економіки, орієнтацію на стале економічне зростання та якісну працю, забезпечення якісної освіти та можливостей навчання протягом життя для всіх, створення стійкої інфраструктури та пріоритет інновацій, а також досягнення ефективного управління [1].

Хоча децентралізація і створила певні умови для розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні, системні зміни на користь здобувачів освіти, регіональних ринків праці та реального сектору економіки так і не відбулися. Відсутність системних зрушень у встановленні партнерських відносин між навчальними закладами та роботодавцями, а також диспропорції між попитом і пропозицією кваліфікованих працівників на ринку праці залишаються проблемою.

Одним із пріоритетних завдань оновлення політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти є швидша модернізація системи на регіональному рівні, підвищення самостійності фінансової, академічної, кадрової та організаційної для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Також важливо створити умови для інтеграції професійної (професійно-технічної) освіти з ринком праці. Реалізація цих заходів сприятиме інноваційному, соціально-економічному та культурному розвитку суспільства через гарантування права громадян на професійну (професійно-технічну) освіту впродовж життя на засадах рівних можливостей для всіх [2].

Для того, щоб краще сформулювати наше розуміння терміну «Професійно-технічна освіта», ми спочатку опишемо та контекстуалізуємо його. По-перше, Венн (Citation1964) описав значення поняття «професійна» як різновид «покликання» (у Diwakar & Ahamad, Citation2015). Автор зазначає, що Венн (цит. за 1964 р.) називав професійною освіту, яка дозволяє людині отримати «стабільну роботу». Термін з'явився під час промислової революції, а Дівакар і Ахамад (Diwakar and Ahamad, Citation2015) далі пояснюють, що «технічна і професійна освіта» як галузь передбачає вивчення технологій і суміжних наук, які виходять за рамки «загальної освіти» [3].

Отже, вона передбачає набуття практичних навичок, ставлення, розуміння і знань, пов'язаних з професіями в різних секторах економічного і соціального життя (Wadia & Dabir, Citation2020). Професійна освіта або професійна освіта і навчання (ПОН), яку також називають кар'єрною і технічною освітою (КТО), готує учнів до роботи, що базується на ручній або практичній діяльності. Це відхилення від традиційного більш академічного навчання, оскільки воно готує працівників до конкретної професії. Історично ПТО страждала від зосередження на базовій і особливо початковій освіті, що призвело до нехтування післябазовою освітою і навчанням та їх невключення до Цілей розвитку тисячоліття ООН (Hartl, Citation2009) [4].

Bennell виявив, що професійна освіта і навчання (ПОН) були практично відсутні в більшості урядових і донорських стратегій скорочення бідності в країнах, що розвиваються. Така маргіналізація ПОН пояснюється браком донорських інвестицій та бездіяльністю багатьох урядів. Проте, політика та підходи до ПТО зазнали значних змін у 1970-х та 1980-х роках. Близько 130 мільйонів молодих людей у країнах, що розвиваються (15-24 роки), класифікуються як «неписьменні», причому жінки становлять 59% (Global, Citation2008) [5].

Велика кількість неписьменної молоді та молоді з низьким рівнем шкільної освіти здебільшого проживає в сільській місцевості і, як правило, недостатньо підготовлена до продуктивної, кваліфікованої праці (Atchoarena &

Gasperini, цит. за: Hartl, цит. за: Hartl, цит. за: 2009). Отже, ПТО може надати можливості для підвищення кваліфікації та розбудови потенціалу для отримання засобів до існування для вищезгаданих груп, які, як правило, живуть на узбіччі життя, серед інших [6].

Однією з перших дискусій про професійну освіту була дискусія Філіпа Фостера, який описав «помилку професійно-технічної школи» в країнах, що розвиваються, і заявив, що «може бути більш плідним заохочувати невеликі схеми професійного навчання, тісно пов'язані з реальними поточними змінами і цілком відокремлені від формальної системи освіти». Фостер також запропонував, що «тягар професійного навчання слід перекласти на ті групи, які насправді потребують кваліфікованої праці різного типу», таким чином виступаючи за підхід до професійного навчання, орієнтований на людину та її потреби [7].

У міру того, як дебати щодо визначення місця професійної освіти адаптувалися, вони включають критичну ідею залучення до навчання не лише для розвитку навичок, але й для розширення можливостей та прийняття рішень. Цей останній пункт ілюструє значну частину роботи в галузі ПТО в Україні, але він є критично важливим для просування навичок у суспільство окремими особами та організаціями, які цінують свої громади та суспільство. Група розвитку ООН «Задачі тисячоліття», закликала до акцентування уваги на освітній стратегії, яка б враховувала «підхід до навчання протягом життя», охоплюючи навчання на всіх етапах життя за допомогою як формальних, так і неформальних механізмів, включаючи доступ до освіти в ранньому дитинстві, початкової та післяпочаткової освіти, професійної підготовки та вищої освіти [8].

Четвертий напрям нинішніх Цілей сталого розвитку (ЦСР) зосереджений на освіті, охоплюючи більше, ніж просто універсальний доступ до початкової освіти. Він акцентує на навчанні протягом усього життя та сприянні якісній освіті, двом аспектам, які не були чітко визначені як пріоритети в попередніх варіантах. На майбутнє планується «забезпечити якісну освіту та навчання

протягом життя», що включатиме доступ до дошкільної освіти, якісну початкову освіту для надання дітям базових компетенцій, доступ до середньої освіти, технічну та професійну підготовку для молоді та дорослих. Підвищення кваліфікації та «зелене» навчання для майбутніх робіт стали необхідністю часу . Потенціал технічної та професійної освіти та навчання залишається недооціненим, оскільки всі вікові групи, в багатьох суспільствах, в значній мірі залежать від економіки [9].

Державна політика у сфері професійної (професійно-технічної) освіти має розроблятися на основі зібраного досвіду, даних, висновків та рекомендацій з метою забезпечення та підтримки високих стандартів управління якістю у сфері професійної (професійно-технічної) освіти на рівні всієї країни та на регіональному рівні. Важливо врахувати, що сучасні виклики вимагають не лише адаптації, але й активного впровадження новаторських підходів до організації професійної (професійно-технічної) освіти.

Реформи повинні сприяти підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно взаємодіяти зі змінами в економіці, технологіях та суспільстві загалом. Основні кроки для вдосконалення системи професійної (професійно-технічної) освіти включають прискорення модернізації освітніх закладів на рівні регіонів, що сприятиме більш ефективному використанню ресурсів та адаптації до місцевих потреб. Однак, окрім фінансової автономії, важливо підкреслити значення академічної, кадрової та організаційної автономії закладів професійної освіти для ефективності їх функціонування [10]

Крім цього, необхідно зазначити, що Указом Президента України № 47/2017 від 25 лютого 2017 року введена в дію Доктрина *інформаційної безпеки України*, яка визначає стратегічні цілі та завдання у галузі професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2027 року. Вона визначає пріоритети, серед яких важливе місце відводиться партнерським відносинам між навчальними закладами і роботодавцями, а також зменшенню розбіжностей між попитом і пропозицією кваліфікованих робітничих кадрів на ринку праці [11].

Забезпечення права на професійну освіту протягом життя за принципом рівних можливостей для всіх є однією з головних цілей цієї стратегії. Планується впровадження заходів, спрямованих на створення умов для інтеграції професійної освіти з ринком праці, щоб забезпечити суспільство кваліфікованими кадрами і підтримати його інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток. Державна політика у цій сфері має розроблятися, враховуючи отриманий досвід, зібрані дані та рекомендації, щоб забезпечити високі стандарти управління якістю професійної (професійно-технічної) освіти на рівні країни та регіонів [12].

В 2014 році в Україні розпочато повномасштабну реформу місцевого самоврядування, що поєдналась з формуванням дієвих первинних інститутів влади та формуванням територіальних громад, шляхом їх укрупнення, визначенням нових повноважень, трансформації системи матеріального та фінансового забезпечення, зміни принципів формування ресурсного потенціалу та можливостей приймати управлінські, через закладення в основу публічного адміністрування принципів партисипації, відкритості, прозорості, відповідальності. Закон України, статті 32 «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР) визначив також зміни професійно-технічної освіти, наділивши органи місцевої влади широкими повноваженнями, які змінюють підходи та механізми управління в освітній сфері в цілому, та в професійній теж [13].

Заклади освіти переважно передаються територіальним громадам, для них змінюються умови фінансування, використання матеріально-технічних та людських ресурсів, створюються належні, автономні умови в сфері організаційно-функціонального процесу. В цілому, державна освітня політика стає більше орієнтована на розвиток творчого потенціалу молоді, формування трудових навичок, сприяння мотивації персоналу освітніх закладів, розширення можливостей для безкоштовного професійного навчання освіти на підлеглих громаді територіях. У відповідності до основних положень законодавства, здійснюється трансформація освітніх професійних установ всіх форм власності.

Закон України, стаття 66 «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) ради територіальних громад, визначає, що органи публічної влади всіх рівнів адміністрування мають брати на себе левову частину відповідальності за реалізацію політики держави в освітній галузі, забезпечити безперервність та якість освітнього процесу на територіальному рівні [14].

Сьогодні, експертами прогнозується, що планування та прогнозування всіх освітньо-виховних процесів стане вирішальним чинником у забезпеченні розвитку мережі професійно-технічних освітніх закладів в територіальних громадах, виступить гарантом якості освіти для громадянського суспільства. Це сприятиме зміні кваліфікації та компетенцій педагогів та персоналу професійно-технічних освітніх інститутів, створить умови для розширення повноважень у сфері професійної освіти. Відповідно до законодавчих норм місцеві органи самоврядування самостійно визначають функції освітніх закладів, направленість програм і планів підготовки працівників в пріоритетні для територій галузі. Законодавство дозволяє самостійність у прийнятті рішень по напрямках підвищення кваліфікації освітньо-професійного складу, ступінь відповідальності, розподіл та використання фінансових, людських і матеріально-технічних ресурсів [17]

Перераховані проблеми і шляхи їх вирішення в сфері формування та реалізації ефективної політики держави в розвитку професійно-технічній освіті, мають бути реалізовані шляхом оптимізації інституційного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, у відповідності до законів України про децентралізацію та інших нормативно-правових актів, посадовці повинні набути достатні знання і навички для реалізації своїх повноважень в галузі освіти, мати здатність визначити основні критерії спроможної освітньої мережі, рисунок 1.1 :

№	Критерії	Характеристика
1	Демографічний	враховує демографічні особливості населених пунктів на території планування, а саме: наявність відповідної кількості споживачів освітніх послуг, дітей, у прогнозній динаміці на найближчі 5-6 років з урахуванням цього показника за попередні п'ять років, потребу в закладах дошкільної освіти і рівень попиту населення на освітні послуги, зокрема щодо форм організації освітнього процесу, забезпечення варіативності освітніх послуг для задоволення індивідуальних запитів вихованців, а також дітей з особливими освітніми потребами
2	Економічний	враховує відповідність обсягу освітньої субвенції реальним потребам та можливості відповідного місцевого бюджету здійснювати видатки на оплату праці непедагогічним працівникам; оплату комунальних послуг та утримання освітньої мережі, капітальні видатки для її модернізації та удосконалення; можливості концентрації та ефективного використання матеріально-технічних і фінансових ресурсів у регіоні, залучення коштів проектів і програм міжнародної технічної допомоги для забезпечення якості освітнього процесу
3	Інфраструктурний	враховує наявність і перспективу розвитку відповідної освітньої інфраструктури (стану будівель дитячих садків, потреби в їх удосконаленні та модернізації, додатковому будівництві, капітальному ремонті, реконструкції об'єктів, наявності необхідних приміщень тощо), забезпечення груп навчальним обладнанням та ігровим наповненням, згідно зі стандартами надання якісної освіти, з урахуванням критеріїв щодо нового освітнього простору та можливостей транспортної системи й організації підвезення дітей та педагогів закладів дошкільної освіти
4	Організаційно-кадровий	враховує ефективність управління освітою та наявність педагогічного потенціалу, здатного надавати якісні освітні послуги, розробляти та реалізовувати довгострокові спільні стратегії та партнерство між місцевими і регіональними органами влади із залученням громадськості

Рис. 1.1 Основні критерії спроможної освітньої мережі

Джерело: [17]

Таким чином, професійно-технічна освіта (ПТО) є важливим компонентом системи освіти в Україні. Вона забезпечує підготовку кваліфікованих робітників для різних галузей економіки. Успішність реформування ПТО має вирішальне значення для розвитку економіки та суспільства в цілому.

За останні роки в Україні спостерігається позитивна тенденція до зростання кількості учнів, які навчаються в ПТУ. У 2023 році в ПТУ навчається понад 300 тисяч учнів, що на 10% більше, ніж у 2022 році. Однак, незважаючи на це сучасний стан професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні характеризується рядом важливих аспектів.

По-перше, існує проблема застарілості навчальних програм і відсутності їхньої адаптації до сучасних вимог ринку праці. Велика частина навчальних матеріалів залишається неактуальною через стрімкий розвиток технологій та зміни в економічній сфері.

По-друге, існує проблема низької якості матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів. Багато із них потребують суттєвого оновлення устаткування та лабораторій, щоб забезпечити студентам можливість отримати практичні навички, необхідні для успішного вступу на ринок праці.

По-третьє, нестача кваліфікованих викладачів стає серйозною проблемою. Багато педагогів не мають необхідного досвіду в галузі, яку вони викладають, та не завжди відповідають сучасним методикам та підходам до навчання. Це може впливати на якість освіти, яку отримують студенти ПТО [15].

Висновки до 1 розділу

Таким чином, існує ряд проблем низького соціального статусу професійно-технічної освіти в очах суспільства, тому більшість випускників

традиційно обирають вищу освіту, і це призводить до недостатньої привабливості ПТО. Важливо підняти престиж та визнання ПТО як важливого елемента системи освіти. З урахуванням цих викликів, необхідно вжити конкретних заходів для модернізації системи професійно-технічної освіти. Це включає в себе реформування навчальних програм, інвестування в матеріально-технічну базу, підвищення кваліфікації викладачів та просвітницьку роботу щодо важливості ПТО для ефективного розвитку економіки та суспільства в цілому.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ

За останні роки в Україні було проведено значні реформи в секторі професійно-технічної освіти (ПТО). Досягнення стосуються, головним чином, децентралізації, яка стимулює модернізацію законодавчої та нормативно-правової бази, а також перегляд механізмів фінансування з метою підвищення внутрішньої ефективності системи ПТО як на національному, так і на регіональному рівнях. Так, реформи в основному включають:

- ✓ вдосконалення управління та фінансування ПТО;
- ✓ узгодження навичок, необхідних на ринку праці;
- ✓ розвиток навичок, необхідних на ринку праці;
- ✓ розвиток діджиталізації та інновацій ПТО;
- ✓ покращення підготовки викладачів та методичних практик ПТО,
- ✓ навчання та методологічних практик і змісту ПТО;
- ✓ посилення дуальної освіти та роль державно-приватного партнерства для ПТО та розвитку навичок [16].

Нове законодавство про освіту запроваджує концептуальні засади Нової української школи та подальше ухвалення нового закону про ПТО (робота над ним триває) були ключовими віхами останніх років в Україні. Тим не менш, система все ще страждає від кількох невирішених проблем, що стосуються різних аспектів ПТО. Аналіз національних програмних документів, звітів, підготовлених міжнародними організаціями та на національному рівні, дає підстави стверджувати, що основні виклики для української системи ПТО можна сформулювати наступним чином:

- неефективна мережа професійно-технічних навчальних закладів, що супроводжується застарілою інфраструктурою;
- низька якість надання ПТО, відсутність системи забезпечення якості, невідповідність вимогам ринку праці;

- надання лише низького рівня кваліфікації;
- недостатнє забезпечення навчальним обладнанням та матеріалами, брак практичної підготовки;
- потреба в удосконаленні керівництва та управління ПТО на всіх рівнях, зокрема, в результаті кращого розуміння переваг системи ПТО для країни та регіонального розвитку;
- потреба кращого розуміння переваг системи ПТО для країни та регіонального розвитку;
- брак координації між секторами та брак автономії;
- зростаючий дефіцит якісних викладацьких кадрів (особливо майстрів виробничого навчання)
- постійне скорочення контингенту учнів (і охоплення навчанням) внаслідок недостатньої привабливості ПТО і демографічних проблем;
- недостатнє фінансування ПТО, неефективні схеми фінансування, відсутність довгострокового бюджетного планування;
- постійне скорочення кількості учнів ПТО та демографічних проблем;
- неефективна організація та застарілі методи профорієнтаційної роботи; відсутність достатнього рівня довіри до профорієнтаційної роботи;
- відсутність достатньо достовірних середньострокових прогнозів потреб ринку праці як на національному, так і на регіональному рівнях;
- фрагментація системи ПТО на «професійно-технічну» та «професійну передвищу освіту»;
- потреба мотивувати партнерів до участі у процесах ПТО, що призводить до слабкого залучення соціальних партнерів, особливо роботодавців;
- недостатня роль професійно-технічної освітніх закладів у навчанні дорослих/неперервному навчанні;
- необхідність запровадження гнучких навчальних планів для забезпечення гнучкості надання ПТО [18].

Відповідно до ключових показників, демографія та мережі ПТО постійно скорочуються вже понад 20 років. Ця тенденція, схоже, продовжується,

оскільки міграція та старіння населення є основними проблемами, так само як і перспективи працевлаштування наймолодших когорт. Все це вимагає розумної та термінової реструктуризації мереж ПТО, використовуючи децентралізацію для модернізації системи ПТО, щоб сприяти підготовці висококонкурентної робочої сили, яка відповідає сучасним вимогам ринку праці [19].

Однак, при реформуванні мереж ПТО буде надзвичайно важливо збалансувати регіональні та галузеві підходи до формування навичок для національного соціально-економічного розвитку та забезпечення навичок, затребуваних на ринку праці. Дані надають інформацію про диспропорції між регіонами України, посилення міграції, явище надмірної освіти та брак можливостей для працевлаштування [20].

Розроблений концептуальний документ «Сучасна професійна освіта: Концептуальні засади реформування професійної освіти в Україні» щодо оптимізації мережі передбачає створення багатопрофільних, багаторівневих закладів шляхом створення нових та реорганізації (злиття, перетворення) існуючих закладів для надання послуг професійної освіти, а також створення моделі багатофункціонального Центрів професійного вдосконалення (CoVE). Деякі характеристики та функції таких центрів запропоновані в концептуальному документі, але в цілому бачення щодо впровадження концепції CoVE в Україні все ще потребує розробки. Це бачення має охоплювати способи створення та організації CoVE, схеми управління та фінансування, управління та фінансування є найбільш придатними для країни, якою має бути конкретна роль CoVE в національній системі ПТО, а також цілі, завдання, обсяг функцій та рівень автономії [21].

Поняття центрів досконалості і, зокрема, центрів професійної досконалості - CoVE широко використовується в усьому світі, і в багатьох країнах кілька установ мають таку назву. Однак не існує офіційного міжнародно-прийнятого визначення або набору критеріїв, які були б визнаного всіма [22].

Термін «CoVE» зазвичай означає мережеву організацію, що складається з закладів ПТО, пов'язаних між собою угодами про державно-приватне партнерство, створених у різних регіонах країни, що відображають національні пріоритети з точки зору промислового та економічного розвитку. Таким чином, CoVE, як правило, мають сильну орієнтацію на технологічне та інноваційне галузеве або міжгалузеве навчання [23].

У цьому контексті CoVE можна коротко визначити як «засновану на партнерстві професійну освіту і навчання», яка охоплює мережеві організації, що формують екосистеми досконалості та інновацій для забезпечення висококваліфікованих фахівців, необхідних на національному та міжнародному ринках праці, а також для сприяння розвитку національної та регіональної економіки». (Гальвін Аррібас, 2020) [24].

Аналіз існуючих міжнародних практик показує, що в багатьох країнах світу CoVE (або подібні структури) не лише забезпечують високий (або принаймні кращий за середній по країні) рівень результативності, але й роблять значний внесок у вдосконалення національних систем ПОН, зокрема через налагодження зв'язків з іншими провайдерами ПОН, обмін досвідом, методологічну підтримку та методологічної підтримки та впровадження інновацій. Моделі CoVE можуть відрізнятися в різних країнах або навіть в межах однієї країни, і зазвичай вони адаптуються до регіонального або місцевого контексту (соціального, економічного, промислового тощо). Багаторівневе (багатостороннє) управління є однією з ключових особливостей CoVE; воно забезпечує діалог між різними сторонами, відповідність регіональним та національним потребам і пріоритетам розвитку, а також відповідність пропозиції до попиту на ринку праці. Партнерство та співпраця є відмінними рисами CoVE, так само як і управління, фінансування та якість [25].

Існують наступні можливі варіанти політики щодо створення CoVE, а саме: незалежні провайдери навчання; незалежні навчальні заклади, створені на базі існуючих провайдерів, які можуть виконувати розширені функції як

частина інших навчальних закладів; мережеві організації для поширення передового досвіду та інновацій у багатопрофільні/багатогалузеві провайдери [26].

Ця типологія представляє широкі категорії, оскільки CoVE не завжди можуть підпадати під одну єдину категорію, форму або тип. Деякі країни можуть мати більше однієї модальності, але у будь-якому випадку, питання розрізнення статусу та типу установи може бути вирішальним. Загалом, можливі наступні моделі CoVE:

P-C - регіональний галузевий, тобто спеціалізований на одному з основних секторів економіки регіону та задовольняють потреби цього сектору в навичках/працевлаштуванні в регіоні;

R-MP - регіональний багатопрофільний, тобто спеціалізований на декількох основних секторах економіки регіону і обслуговують потреби в навичках/працевлаштуванні в цьому секторі для регіону [27].

IR-S - міжрегіональні галузеві, тобто спеціалізуються на одному секторі економіки та обслуговують міжрегіональні галузеві, тобто спеціалізуються на одному секторі економіки та задовольняють потреби цього сектору у навичках/працевлаштуванні для кількох регіонів або всієї країни;

IP-MP - міжрегіональні багатопрофільні, тобто спеціалізуються на більш ніж одному секторі економіки і задовольняють міжрегіональні багатопрофільні, тобто спеціалізовані на більш ніж одному секторі економіки і задовольняють потреби цих секторів у навичках/працевлаштуванні для кількох регіонів або всієї країни [28].

CoVE мають бути створені в Україні для того, щоб забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців для задоволення потреб місцевого та національного ринків праці, регіонального та національного ринків праці, спираючись на кращий міжнародний та національний досвід і практику; забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців для задоволення потреб місцевого, регіонального та найкращих міжнародних та національних практик; сприяти впровадженню інновацій та розвитку; створення центрів для обміну

методичним та професійним досвідом, підвищення кваліфікації викладачів, акумуляції та передачі широкого спектру освітніх ресурсів іншим закладам системи; забезпечити інклюзивність освіти, особливо для дорослих учнів; забезпечити більшу ефективність, цілеспрямованість, вплив і видимість реформ шляхом централізації інвестицій та концентрації результатів [29]

Висновки до 2 розділу

Ключовими характеристиками CoVE в Україні. CoVE – це заклади з якісними фізичними умовами (добре відремонтовані будівлі та інші приміщення), з сучасним навчальним обладнанням та меблями, що забезпечує не лише високий рівень викладання/навчання, але й привабливість для учнів та соціальних партнерів, у тому числі для представників бізнес-сектору. Вони також забезпечують надання передового освітнього контенту і з цією метою оснащені сучасними навчальними планами і програмами, які повністю відповідають вимогам ринку праці та потребам у навчанні працівників компаній-партнерів (наприклад, для підвищення кваліфікації або перекваліфікації), технологіями викладання/навчання, методологіями, методиками та дидактичними ресурсами.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕКОМЕНДАЦІЙ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Міжнародна спільнота визначила амбітний Порядок денний сталого розвитку до 2030 року. Він закликає до комплексного підходу до розвитку, який визнає, що викорінення бідності в усіх її формах і вимірах; боротьба з нерівністю всередині країн і між ними збереження планети; створення інклюзивного та сталого економічного зростання; досягнення повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків; забезпечення повної гендерної рівності та сприяння соціальній інтеграції, є взаємозалежними.

Освіта та професійна підготовка відіграють центральну роль у досягненні Порядку денного до 2030 року та повністю охоплена цілями сталого розвитку Ціль 4 «Забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту і сприяти створенню можливостей для навчання впродовж усього життя для всіх». Окрім цього приділяється значна увага розвитку технічних та професійно-технічній освіті, зокрема щодо доступу до якісної освіти за доступними цінами; набуття технічних і професійних навичок для працевлаштування, декваліфікації та професійно-технічних навичок для працевлаштування, гідної праці та підприємництва; ліквідації гендерної нерівності та забезпечення доступу до гендерної нерівності та забезпечення доступу для вразливих верств населення. У цьому контексті очікується, що ПТО задовольнятиме численні потреби економічного, соціального та екологічного характеру шляхом допомагаючи молоді та дорослим розвивати навички, необхідні для працевлаштування, гідної роботи та підприємництва, сприяючи справедливому, інклюзивному та сталому економічному зростанню, а також підтримуючи перехідний період [30].

Глобальної програми дій з освіти для сталого розвитку та Оперативної Стратегії щодо ПТО. Стратегія має на меті підтримати зусилля держав-членів

щодо підвищення актуальності їхніх систем ПТО та забезпечити всю молодь і дорослих навичками, необхідними для працевлаштування, гідної роботи, підприємництва та навчання впродовж життя, а також сприяти реалізації Порядку денного в галузі сталого розвитку на період до 2030 року в цілому.

Стратегія має три пріоритетні напрямки:

- (1) Сприяння зайнятості та підприємництву серед молоді;
- (2) Сприяння справедливості та гендерній рівності;
- (3) Сприяння переходу до зеленої економіки та сталого суспільства [31].

Зростання безробіття серед молоді є однією з найважливіших проблем з якими стикаються економіки та суспільства в сучасному світі, як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються. Щонайменше 475 мільйонів нових робочих місць необхідно протягом наступного десятиліття, щоб працевлаштувати 73 мільйони молодих людей, які сьогодні є безробітними та 40 мільйонів нових людей, які щорічно з'являються на ринку праці. Водночас і роботодавці, і молодь вважають, що багато випускників погано підготовлені до світу праці. У багатьох країнах неформальний сектор і традиційний сільський сектор залишається основним джерелом зайнятості. У багатьох країнах неформальний сектор і традиційний сільський сектор залишаються основними джерелами зайнятості працівників, які мають нестабільну зайнятість, наразі становить 1,44 мільярда у всьому світі. ПТО може забезпечити молодь навичками, необхідними для доступу до світу праці, в тому числі навичками для самозайнятості, покращити реагування на зміну попиту на навички з боку компаній та громад, підвищити продуктивність праці та рівень заробітної плати [32].

ПТО може зменшити бар'єри доступу до світу праці, наприклад, шляхом навчання на робочому місці та забезпечення визнання і сертифікації отриманих навичок. ПТО також може запропонувати навички можливості для розвитку низькокваліфікованих людей, які мають неповну зайнятість або є безробітними, молоді, яка не відвідує школу, та осіб, які не охоплені освітою, працевлаштуванням та навчанням. ЮНЕСКО продовжуватиме надавати

фактологічно обґрунтовані та орієнтовані на вплив консультації щодо заходів на національному рівні, а також у рамках регіональних і глобальних ініціатив, де це доречно [33].

На *національному рівні* ЮНЕСКО надаватиме підтримку в проведенні оглядів політики в галузі ПТО, а також у розробці політики у сфері ПТО, а також розробку та поглиблений аналіз конкретних пріоритетних сфер, включаючи фінансування. Крім того, ЮНЕСКО підтримуватиме ініціативи з розбудови потенціалу національних органів, відповідальних за прийняття рішень, та установ, відповідальних за підготовку педагогічних кадрів і керівників [34].

На *регіональному рівні* ЮНЕСКО підтримуватиме розробку регіональних програм ТПО, взаємне навчання та обміну знаннями. На глобальному рівні ЮНЕСКО заохочуватиме і підтримуватиме багатосторонні ініціативи та спільні заходи, що сприяють трансформації та підвищенню привабливості ТПО у всьому світі як внесок у забезпечення зайнятості молоді, гідної праці та підприємництва. Освіта є фундаментальним людським правом і критичним фактором сталого розвитку, миру та безпеки, а тому ми маємо враховувати, що:

- Освіта є важливою для досягнення всіх інших прав людини та для стійкого розвитку.
- Інвестиції в якісну освіту приносять більші економічні вигоди та зростання, покращують стан здоров'я та гендерну рівність, а також сприяють створенню безпечніших та більш стійких суспільств.
- Освіта відіграє важливу роль у формуванні особистих та колективних ідентичностей, сприянні соціальному капіталу та єдності, а також у формуванні відповідальної громадянськості.
- Стратегічні програми повинні включати ціль щодо справедливої, якісної освіти та безперервного навчання для всіх, зосереджуватися на забезпеченні того, що всі учні мають доступ до якісної освіти, незалежно від їхнього походження та обставин та підкреслювати важливість безперервного навчання та розвитку навичок для всіх учнів.

- Стратегічні документи національного рівня повинні містити заходи до збільшення інвестицій в освіту, як зі сторони урядів, так і приватного сектору включати конкретну мету щодо рівноправної, якісної освіти та безперервного навчання для всіх; підкреслювати важливість якості вчителів та професійного розвитку; сприяти використанню технологій для поліпшення доступу до освіти та якості освіти та повинна сприяти глобальній співпраці в галузі освіти [36].

Тому необхідність реформування державної політики в сфері професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні визначається комплексом факторів. По-перше, система ПТО повинна бути адаптована до вимог сучасного ринку праці. Застосування застарілих навчальних програм та методів не лише обмежує можливості випускників, але й ускладнює їхню успішну інтеграцію у висококонкурентному середовищі.

По-друге, необхідно покращити матеріально-технічну базу професійно-технічних навчальних закладів. Застосування передового устаткування та технологій дозволить студентам отримати практичні навички, що відповідають реальним вимогам ринку праці, підвищуючи їхню конкурентоспроможність [37].

По-третє, реформування ПТО повинно враховувати важливість вдосконалення якості викладацького складу. Підвищення кваліфікації та залучення викладачів із практичним досвідом сприятиме більш ефективному навчанню та підготовці студентів до вимогливого ринку праці.

По-четверте, необхідно акцентувати увагу на розвитку інновацій в системі ПТО. Впровадження передових методик, використання сучасних засобів навчання та підтримка дослідницької діяльності сприятимуть підготовці фахівців, здатних впроваджувати новаторські рішення в реальному житті.

По-п'яте, реформування ПТО має враховувати потреби різних регіонів України, сприяючи розвитку галузей, які є ключовими для конкретних областей. Адаптація освітніх програм до місцевих потреб забезпечить ефективне використання людського капіталу та стимулюватиме регіональний розвиток [38].

Отже, реформування державної політики в галузі професійно-технічної освіти є невідкладним завданням, яке має сприяти підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно впроваджувати свої навички в різноманітних сферах діяльності та вносити вагомий внесок у розвиток країни [39].

Уряд України вже розпочав реформування ПТО. У 2023 році було прийнято Закон «Про професійну (професійно-технічну) освіту», який передбачає внесення змін до системи ПТО.

Зокрема, законом передбачено:

- Запровадження дуальної освіти. Дуальна освіта передбачає поєднання навчання в ПТУ з практикою на підприємствах. Це допоможе забезпечити відповідність змісту професійної підготовки потребам ринку праці.
- Запровадження регіональних центрів професійної освіти. Регіональні центри професійної освіти будуть відповідати за розробку та реалізацію програм ПТО, а також за підвищення кваліфікації педагогічних працівників.
- Запровадження системи моніторингу якості професійної освіти. Система моніторингу якості професійної освіти буде забезпечувати контроль за відповідністю змісту професійної підготовки потребам ринку праці та за рівнем професійної підготовки педагогічних працівників [40].

Реформи ПТО в Україні є важливим кроком на шляху до створення ефективної системи професійної підготовки, яка буде відповідати потребам ринку праці та забезпечить підготовку кваліфікованих робітників для різних галузей економіки. Основні завдання реформування професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні можна визначити на основі актуальних викликів і вимог сучасності. Необхідно переглянути та оновити навчальні програми з урахуванням потреб ринку праці та технологічних інновацій. Забезпечення актуальності та відповідності програм сучасним стандартам дозволить випускникам ефективно впроваджувати свої навички у реальному житті [41].

Важливо розвивати і покращувати матеріально-технічну базу професійно-технічних навчальних закладів. Це передбачає інвестиції у сучасне обладнання,

лабораторії та інфраструктуру, що стане основою для якісного практичного навчання та формування практичних навичок учнів. Також реформування ПТО передбачає підвищення кваліфікації викладацького складу та залучення практикуючих фахівців. Викладачі повинні мати не лише теоретичні знання, але й практичний досвід, щоб ефективно передавати студентам актуальні знання та вміння.

Важливо стимулювати дослідницьку діяльність в системі ПТО. Впровадження інновацій та дослідницьких проектів допоможе розвивати творчий підхід учнів, а також сприятиме розвитку нових технологій та рішень. Реформування ПТО повинно бути спрямоване на взаємодію з бізнес-середовищем. Створення партнерств з підприємствами та підтримка практичних стажувань дозволять студентам отримати реальний досвід роботи та вирішувати завдання, які відповідають потребам ринку праці [42].

Отже, реформування державної політики в сфері професійно-технічної освіти має на меті створення сучасної та конкурентоспроможної системи, що відповідає вимогам ринку та забезпечує випускникам необхідні знання та навички для успішної кар'єри в сучасному світі.

Пропозиції щодо реформування нормативно-правового забезпечення державної політики в сфері професійно-технічної освіти.

Нормативно-правове забезпечення державної політики в сфері професійно-технічної освіти (ПТО) є основою для її успішного реформування. Воно має відповідати сучасним вимогам ринку праці та забезпечити ефективну реалізацію завдань реформи ПТО. Основні проблеми нормативно-правового забезпечення професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні визначаються рядом аспектів:

- *По-перше*, існує недостатня чіткість та консистентність нормативно-правових актів, що регулюють сферу ПТО. Це може призводити до розбіжностей у розумінні та застосуванні законодавства, ускладнюючи його ефективне використання та реалізацію.

- *По-друге*, часто відбувається відсутність системного та стратегічного підходу до регулювання ПТО. Нормативно-правова база може бути застарілою та неспроможною враховувати сучасні виклики, з якими стикається система професійно-технічної освіти.

- *По-третє*, виникають проблеми у забезпеченні фінансування ПТО через недостатність відповідних нормативно-правових механізмів. Недостатнє фінансування може призводити до відсутності необхідного обладнання, ремонту та модернізації матеріально-технічної бази, а також до невідповідності рівня оплати праці викладачів їхнім кваліфікаціям та трудовому внеску.

- *По-четверте*, існує проблема відсутності гнучкості та адаптивності нормативно-правового середовища до швидких змін в економіці та технологіях. Відсутність механізмів швидкого реагування та внесення змін до правових актів ускладнює адаптацію системи ПТО до сучасних викликів [43].

- Вирішення цих проблем вимагатиме системної переробки та оновлення нормативно-правового забезпечення професійно-технічної освіти в Україні для забезпечення його ефективності, адаптивності та відповідності вимогам сучасного суспільства і ринку праці. Пропозиції щодо реформування нормативно-правового забезпечення професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні визначаються кількома ключовими напрямками. Необхідно розробити і впровадити чіткі та консистентні норми, які регулюватимуть сферу ПТО. Це включає уніфікацію та систематизацію законодавчих актів для уникнення розбіжностей та забезпечення їхньої правильної інтерпретації та використання [41].

Також важливо впроваджувати системний та стратегічний підхід до регулювання ПТО. Розробка довгострокових стратегій, які враховуватимуть сучасні та майбутні виклики, дозволить створити стабільне та адаптивне середовище для розвитку системи професійно-технічної освіти. Ще слід звернути увагу на забезпечення фінансування ПТО шляхом розробки ефективних фінансових механізмів та механізмів контролю за їхнім використанням. Це включає у себе не лише забезпечення достатнього

фінансування, але й раціональне його розподіл, спрямоване на підвищення якості освіти та розвиток інфраструктури [42].

Отже, комплексне реформування нормативно-правового забезпечення ПТО має на меті створення прозорого, ефективного та адаптивного правового середовища, яке сприятиме якісному розвитку професійно-технічної освіти в Україні.

Пропозиції щодо реформування структури системи професійно-технічної освіти в Україні.

Проблеми структури системи професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні виявляються на кількох рівнях.

- *По-перше*, існує недостатня координація між різними рівнями ПТО. Система має складну структуру, і відсутність чіткого механізму взаємодії між професійно-технічними навчальними закладами та вищими освітніми установами призводить до втрати логічності та послідовності в освітньому процесі.

- *Другою проблемою* є недостатня гнучкість структури системи ПТО. Відсутність можливості швидко реагувати на зміни в ринкових потребах, технологічних та економічних умовах обмежує систему в її здатності відповідати на сучасні виклики [43].

- *Третьою проблемою* є неоднаковий рівень доступу до різних рівнів ПТО в різних регіонах країни. Нерівномірний розвиток та доступність навчальних закладів у різних областях створює нерівності в можливостях отримання якісної професійно-технічної освіти для молоді з різних регіонів.

- Проблема відсутності чіткого механізму оцінки якості освіти у професійно-технічних навчальних закладах є четвертою проблемою структури системи ПТО. Відсутність єдиної системи стандартів та критеріїв оцінки може призводити до невизначеності щодо якості підготовки студентів [45].

- *До* структурних проблем належить висока ступінь впливу зовнішніх факторів, таких як економічні умови та потреби ринку праці, на формування структури ПТО. Відсутність взаємодії між системою освіти та виробництвом

може призводити до невідповідності навчальних програм реальним потребам суспільства. Проблеми структури системи професійно-технічної освіти в Україні вимагають системного підходу та ретельного аналізу з метою подолання негативних тенденцій та створення більш ефективної та адаптивної системи [45].

Пропозиції щодо реформування структури системи професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні можна сформулювати з урахуванням виявлених проблем.

I. По-перше, необхідно вдосконалити координацію між різними рівнями ПТО, спрямовуючи зусилля на створення єдиної системи взаємодії між професійно-технічними та вищими навчальними закладами.

II. Другою ключовою пропозицією є впровадження гнучких механізмів у структуру системи ПТО, спрямованих на забезпечення швидкої реакції на зміни в ринкових умовах та технологічних трансформаціях. Це може включати в себе перегляд та актуалізацію навчальних програм із регулярністю, що відповідає динаміці сучасного світу.

III. Третьою пропозицією є активна робота над зменшенням нерівності у доступі до різних рівнів ПТО в різних регіонах країни. Здійснення заходів для вирівнювання можливостей навчання та забезпечення однакових умов для учнів у різних областях є ключовим завданням.

IV. Четвертою пропозицією є встановлення чітких критеріїв та стандартів оцінки якості освіти в професійно-технічних навчальних закладах. Це включає в себе розробку єдиної системи, яка дозволить об'єктивно визначати рівень підготовки випускників.

V. На п'ятому рівні, пропозицією є поглиблення взаємодії системи освіти та виробництва. Сприяння партнерству та обміну інформацією між освітніми закладами та підприємствами допоможе адаптувати навчальні програми до реальних вимог ринку праці [46].

Отже, реформування структури системи професійно-технічної освіти в Україні вимагає комплексного підходу та конкретних заходів, щоб створити

більш гнучку, доступну та ефективну систему, яка відповідає сучасним викликам. Впровадження цих пропозицій сприятиме створенню ефективної системи ПТО, яка буде відповідати потребам ринку праці та забезпечить доступність професійної освіти для всіх громадян України.

Висновок до 3 розділу

Отже, з усього вищевикладеного, стає очевидним, що система професійно-технічної освіти в Україні стикається з численними викликами та проблемами. Невідповідність змісту навчання потребам ринку праці, обмежений рівень матеріально-технічної бази, низький рівень кваліфікації педагогічного персоналу — всі ці аспекти потребують уваги та системних заходів для покращення. Пропозиції щодо реформування ПТО, включаючи перегляд навчальних програм, інвестиції в інфраструктуру, підвищення кваліфікації викладачів та зміцнення зв'язку із підприємствами, визначають шляхи для поліпшення якості освіти та підготовки кваліфікованих фахівців. Загальний успіх реформ в системі ПТО вимагатиме відповідальності з боку урядових органів, освітніх установ, підприємств та громадян. Тільки через спільні зусилля та системні зміни можна досягти високого рівня якості професійно-технічної освіти, що відповідає вимогам сучасного суспільства та глобальному ринку праці.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що якість професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні стикається із рядом проблем, які необхідно вирішувати для покращення ефективності системи.

I. По-перше, великою проблемою є невідповідність змісту професійної підготовки потребам ринку праці. Програми ПТО часто залишаються застарілими та неадаптованими до сучасних вимог підприємств. Випускники зазнають труднощів при влаштуванні на роботу, оскільки набуті навички та знання не відповідають реальним потребам ринку.

II. Другою важливою проблемою є низький рівень матеріально-технічної бази професійно-технічних училищ (ПТУ). Багато з них опинилися з застарілим обладнанням та недостатніми фінансовими ресурсами для його модернізації. Це має негативний вплив на якість навчання, оскільки студентам не надається доступ до сучасних технологій та устаткування, що перешкоджає їхній належній підготовці.

III. Третьою проблемою є недостатній рівень професійної підготовки педагогічних працівників. Багато викладачів ПТУ можуть стикатися із відсутністю достатнього практичного досвіду та необхідних кваліфікацій для ефективної підготовки кваліфікованих робітників. Низька кваліфікація викладацького складу веде до невідповідності навчального процесу реальним вимогам ринку праці.

Тому, вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, орієнтованого на оновлення програм, модернізацію інфраструктури ПТУ та підвищення кваліфікації викладацького персоналу. Тільки такі заходи дозволять покращити якість професійно-технічної освіти та забезпечити випускників засобами для успішної кар'єри в сучасному ринковому середовищі. Пропозиції щодо підвищення якості професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні включають кілька важливих напрямків:

- необхідно активно переглядати та оновлювати навчальні програми, забезпечуючи їхню відповідність сучасним вимогам ринку праці. Це включає уніфікацію та стандартизацію вмісту освіти з метою забезпечення студентів актуальними та корисними знаннями.

- інвестиції в матеріально-технічну базу професійно-технічних учбових закладів (ПТУ). Необхідно здійснювати систематичне фінансування для модернізації обладнання та інфраструктури, щоб забезпечити студентів доступом до сучасних технологій та практичного досвіду.

- підвищення кваліфікації педагогічного персоналу. Необхідно створювати умови для постійного професійного зростання викладачів, організовувати практичні тренінги та стажування, щоб вони могли краще адаптувати свої методи та знання до сучасних стандартів та вимог.

- зміцнення взаємодії між навчальними закладами та підприємствами. Важливо створити механізми для обміну інформацією та досвідом між ПТУ та підприємствами, щоб забезпечити, що навчальні програми відповідають реальним потребам ринку праці.

Ці пропозиції спрямовані на підвищення якості професійної освіти та забезпечення її відповідності потребам ринку праці. Загалом, комплексне підвищення якості ПТО вимагає системного та цільового підходу, спрямованого на всебічне вдосконалення освітнього процесу та забезпечення випускників необхідними знаннями та навичками для успішної кар'єри в сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.12.2023).
2. Енциклопедія освіти / відп. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Глоба Г. О., Приживара С. В. Освіта як об'єкт державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип 3 (30). С. 1–6.
4. Губерська Н. Л. Адміністративні процедури у сфері вищої освіти. Автореферат дис. ... д.ю.н, Харків, 2016. 34 с.
5. Пономаренко Г. О. Поняття та особливості освітніх послуг, які надаються державними вищими навчальними закладами. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2009. № 3 (46). С. 6–14.
6. Андреев А. В. Сфера освіти як об'єкт публічного адміністрування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 146–151.
7. Ворон Д. Л. Правові засади публічного адміністрування у сфері вищої освіти: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород, 2018. 193 с.
8. Колесникова К. О. Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-3/doc/1/06.pdf>.
9. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід: монографія / за заг. ред. С. Чернова та ін. Запоріж. держ. інж. акад. Запоріжжя: ЗДІА, 2016. 606 с.
10. Сівков С. В. Публічне адміністрування соціальної сфери Міністерством соціальної політики України. *Право і суспільство*. 2012. № 4. С. 129–133.
11. Щокін Р.Г. Публічне адміністрування у сфері освіти: підходи до формування поняття. *Право і суспільство*. 2018. С. 224–230.

12. Савіщенко В. М. Адміністративно-правове забезпечення освіти та науки в Україні: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра, 2015. 372 с.

13. Щокін Р. Г. Правове регулювання галузі освіти в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наше право*. 2017. № 1. С. 43–47.

14. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання освіти в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 191–195.

15. Ревунець Г. А. Особливості надання освітніх послуг у сільській місцевості в умовах децентралізації. *Менеджмент в аграрному секторі економіки: теорія та практика ефективного розвитку*: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, студентів (м. Житомир, 05 грудня 2019 року). Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 280–283.

16. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 28.09.2020).

17. Щодо освітньої субвенції: лист Міністерства фінансів України від 08.05.2019 року № 07010-05-5/12419. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u137/minfin_subvenciyu_ne_zbilsh_ymo.pdf

18. Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2019 р. № 532. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532-2019-п> (дата звернення: 28.12.2020).

19. Степаненко М. І. Укрупнення шкіл у XXI столітті в Україні: переваги і втрати. *Постметодика: наук.-метод. пед. журн.* 2016. № 2(125). С. 35–40.

20. Лопушинський І. П., Ковнір О. І. Європейський та світовий досвід реформування освіти в процесі децентралізації влади. *Педагогічний альманах*. 2017. Вип. 33. С. 230–237.

21. Пашков В. Сутність та основні моделі децентралізації управління вищою освітою у зарубіжних країнах та в Україні. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2014. № 1. С. 81–91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2014_1_15 (дата звернення: 28.12.2020).

22. Поляновський Г. А. Стратегічні орієнтири вдосконалення фінансування державних закладів вищої освіти України. *Бізнес Інформ*. 2019. №5. С. 185–191.

23. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123> (дата звернення 10.01.2021).

24. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 328 с.

25. Довбенко В.І. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник / В.І. Довбенко, В.М. Мельник. – 2-е вид., випр. і доп. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 232 с.

26. Москаленко В.О. Основні принципи формування кадрового потенціалу підприємства / В.О. Москаленко // Бізнес-Навігатор. – 2010. – №3(20) – С. 165 – 170.

27. Смоляр Л.Г. Дослідження тенденції розвитку кадрового потенціалу на промислових підприємствах України / Л.Г. Смоляр, О.О. Грамотенко // Економіка та держава. – 2008. – №5. – С. 96 – 99.

28. Фоміченко І. П. Стратегічне управління кадровим потенціалом підприємства / І. П. Фоміченко, С. О. Баркова // Науковий Вісник ДДМА. – 2011. – № 2 (8Е).

29. Воронько О. А. Керівні кадри: державна політика та система управління: Навч. посіб. О.А Воронько. - К.: Вид-во УАДУ, 2000. - 150 с.

30. Гринкевич С.С. Формування трудового потенціалу: проблеми та напрями забезпечення його розвитку / С.С. Гринкевич, Х.М. Ворошилова // “Економіка, планування і управління в лісо виробничому комплексі”: Наук. вісник. – 2006. – Вип. 16.3. – С.168–173.

31. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [Монографія] / В.І. Куценко. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.

32. Міністерство освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики» Дослідження якості дошкільної освіти: складові освітнього середовища. Аналітичний звіт, 2019. (<https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/DO-1.pdf>)

33. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97- ЮНЕСКО-ЮНІСЕФ (2013). Глобальна Тематична Консультація з питань освіти в рамках Програми розвитку на після-2015 рік: Звіт консультації. Париж: ЮНЕСКО.

34. ЮНЕСКО (2013). «Мій світ» Глобальне дослідження ООН: Освіта займає перше місце в пост-2015 році. Париж: ЮНЕСКО.

35. Abdul-Hamid, H., & Ambasz, D. (2023). *Steering the Human Development Strategy for a Sustainable Green Economy in the Slovak Republic*. World Bank Group. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/e012fdcef8c2-4a83-9d38-953f69d6fbf3/con>

36. Atchoarena, D., & Gasperini, L. (2003). *Education for rural development towards new policy responses*. International Institute for Educational Planning (IIEP) UNESCO.

37. Bennell, P. (1999). *Learning to change: Skills development among the economically vulnerable and socially excluded in developing countries*. ILO.

38. Diwakar, N., & Ahamad, T. (2015). Skill development of women through vocational training. *International Journal of Applied Research*, 1(6), 79–83.

39. Foster, P. J. (1965). The vocational school fallacy in educational planning. In C. Arnold Anderson & Mary Jean Bowman (Eds.), *Education and economic development*. Chicago.

40. Global, E. F. A. (2008). *Overcoming inequality: Why governance matters*. EFA Global Monitoring Report 2009. Oxford University Press

41. Hartl, M., (2009). Technical and vocational education and training (TVET) and skills development for poverty reduction – do rural women benefit. Paper presented at The FAO-IFAD-ILO Workshop on Gaps, Trend and Current Research on Gender Dimensions of Agricultural and Rural Employment: Differentiated Pathways Out of Poverty, Rome, 31 March - 2 April 2009.

42. Iyengar, R., & Witenstein, M. A. (2019). Amplifying Indian women's voices and experiences to advance their access to technical and vocational education training. In C. Manion, E. Anderson, S. Baily, M. Call-Cummings, R. Iyengar, P. Shah, M.A., Witenstein (Eds.), *Interrogating and innovating comparative and international education research* (Vol. 9, pp. 72–85). Brill. New Research New Voices series. New Voices series.

43. Ugwoegbulem, P. A. (2022). Functional technical vocational education and training (TVET) for sustainable youth empowerment and national development in Nigeria. *The Nigerian Journal of Research and Production Volume*, 25(1), 1–15.

44. UNICEF–UNESCO. (2013). *Envisioning Education in the Post-2015 Development Agenda. Thematic Consultation on Education in the Post-2015 Agenda: Executive summary*. United Nation's Children's Fund. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223025>

45. United Nations. (2013). A new global partnership: Eradicate poverty and transform economies through sustainable development. United Nations Publications. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/8932013-05%20-%20HLP%20Report%20-%20A%20New%20Global%20Partnership.pdf>

46. Venn, G. (1964). Conference on man education and work; Postsecondary vocational and technical education. Report. Septembet 1962. American Council on Education.